

<https://dennikn.sk/273309/miliardy-vo-verejnych-firmach-zostavaju-bezprizorne/>

MICHAL PIŠKO

UTOROK 20. OKTÓBER 2015 11:17

Miliardy vo verejných firmách zostávajú bezprizorné

V období prípravy volebných programov politických strán ponúkame niekoľko nápadov, ako dostať verejné firmy pod kontrolu.

Autor pracuje v Transparency International Slovensko

Zistenie, že bývalý riaditeľ štátnej Všeobecnej zdravotnej poisťovne Marcel Forai uzatváral zmluvy na poskytovanie CR a MR vyšetrení s firmami prepojenými na jeho tetu Anku, ho stálo funkciu. Kauza otvorila aj otázky, na základe čoho si poisťovňa partnerov pre služby vyberá a aký má dôvod utajovať podklady k rozhodovaniu.

S Foraiom sa spája aj ďalšia téma nedávnych dní. Je primerané, ak šéf VŠZP zarobí dvakrát viac ako premiér? Zaslúžil si vyše stotisíc eur ročne a za čo?

Otázky z oboch vetiev poisťovníckej kauzy jasne ukazujú na systémové problémy v sektore štátom vlastnených spoločností, ktorý je chronicky postihnutý netransparentnosťou.

A hoci kauza priniesla aj konkrétne návrhy politikov, ako napríklad napojiť odmeny manažérov VŠZP aj na dĺžku čakacích lehôt či celkovú spokojnosť poistencov, ide iba o čiastkové riešenia, ktoré nedokážu zvrátiť rozsiahle nedostatky pri verejnej kontrole štátnych firiem.

Občan nepochodí

Aká hlboká je ich neochota nechať si hľadiet na prsty, dobre dokumentuje pokus, ktorý sme na jar uskutočnili pri príprave rebríčka transparentnosti významných štátnych a samosprávnych spoločností. Naša spolupracovníčka bez toho, aby sa prihlásila k známej mimovládnej organizácii, rozoslala všetkým žiadosť podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám.

Výsledok bol veľavravný. Až štvrtina z 81 firiem nereagovala vôbec alebo ju iba odbila. Bez vykrúcania odpovedala iba pätina firiem. Nešlo pritom o žiadne extra citlivé údaje, pýtala sa na služobné cesty riaditeľa a výšku telefónnych účtov. Ukázalo sa, že pozícia bežného občana pri domáhaní sa informácií je výrazne horšia ako možnosti novinárov či tretieho sektora.

Pri odpovediach na otázky položené v našom mene si už firmy dali viac záležať, no opäť sme sa stretli s najrôznejšími výhovorkami. Niektoré spoločnosti nám odmietli odpovedať aj na

také otázky, ako kam dávajú dve percentá z daní, koľko zamestnancov prijali cez výberové konanie alebo či majú pravidlá na poskytovanie grantov a dotácií.

Keďže podobný prístup časti firiem trvá dlhé roky, rozhodli sme sa ísť aj cestou žalôb. Podľa nás má každý občan právo vedieť, čo sa v týchto firmách deje a ako narábajú so zvereným majetkom. Mimochodom, len skúmaných osem desiatok spoločností dovedna hospodári s 9,5 miliardy eur, čo je suma prevyšujúca polovicu štátneho rozpočtu.

Zneužitá výnimka

Treba však povedať, že v takomto prístupe ich posilňujú aj nejasnosti v infozákone. Ten firmám ukladá povinnosť poskytnúť iba informácie o hospodárení s verejnými prostriedkami a o nakladaní s majetkom štátu, župy či obce.

Výnimka ich má chrániť pred konkurenciou, ktorá by o nich pri úplnej otvorenosti mohla získať aj citlivé informácie. Ide nepochybne o legitímny dôvod, súčasná prax však ukazuje, že mnohé firmy výnimku zneužívajú na blokovanie takmer akéhokoľvek informovania.

Hoci ide o stopercentne verejné spoločnosti, ich manažéri tvrdia, že ide o peniaze a majetok z ich podnikateľskej činnosti a verejnými zdrojmi sú len priame dotácie zo štátneho rozpočtu či z eurofondov.

Riešením by mohla byť úprava infozákona. Ak by spoločnosti mali obavu, že by im sprístupňované informácie mohli spôsobiť ujmu v hospodárskej súťaži, a boli presvedčené, že ich záujem o ochranu požadovaných informácií prevažuje nad právom verejnosti na prístup k nim, mohli by sa obrátiť na súd. Ten by rozhodol, či informáciu musia zverejniť.

V moci politikov

Problémom verejných firiem zostáva aj nedostatočné informovanie o ich hospodárení a odmenách manažmentu. Stačí si spomenúť na zahmlievanie Foraiovho platu, keď z majetkového priznania vyčítate iba príjmy za výkon funkcie predsedu predstavenstva VŠZP vo výške 67-tisíc eur, plat generálneho riaditeľa sa však skrýva v položke „iné“. Takéto kamuflovanie celkových príjmov z verejných zdrojov jasne nerieši ani novela zákona o konflikte záujmov, ktorá je teraz v parlamente.

Len ťažko mysliteľná je u nás diskusia, akú v júni rozpútal britský denník The Guardian. Ten priniesol článok o nepomere medzi ročnou odmenou šéfa verejnoprávnej televízie Channel 4 vo výške 855-tisíc libier a výsledkami spoločnosti. Riaditeľ televízie zarobil šesťkrát viac ako britský premiér, a to aj napriek tomu, že počet divákov televízie klesal a stanica nedosiahla ani plánované výnosy z reklamy.

Diskusia bola možná iba vďaka tomu, že tam firmy zverejňujú výkonnostné plány a spätne aj ich plnenie. Pri osemdesiatke našich spoločností sme žiadnu zmienku o plánoch a ich vyhodnocovaní nenašli na stránkach až dvoch tretín firiem. To výrazne sťažuje kontrolu ich efektívnosti, keďže výkonnostné ciele vo verejných spoločnostiach nemusia byť nutne naviazané na zisk, ale aj na plnenie iných verejnoprospešných a merateľných cieľov, hoci aj na dĺžku čakacích lehôt na vyšetrenie.

Ak chceme, aby verejné firmy neslúžili najmä ako korist' pre záujmové skupiny, je nevyhnutné, aby sme ich väčšmi otvorili verejnej kontrole. Kľúčom k ich väčšej transparentnosti je infozákon a je v moci politikov zmeniť ho tak, aby manažmenty firiem nezneužívali výnimku a neodmietali odpovedať takmer na všetko.

Politici majú veľký dosah aj na to, komu firmy zveríme do rúk. V záujme nás všetkých je, aby v nich zabezpečili férové výberové konania a do vedenia firiem zasadli kvalifikovaní odborníci, a nie politické figúry. Nevidíme napríklad žiadnu výhodu vo výmene Foraia za jeho dovtedajšieho kolegu v predstavenstve VŠZP Miroslava Vaďuru, ktorý o prešľapoch mohol a mal tušiť. Dnešný stav, keď sa bežne do pol roka po voľbách vymenia aj dve tretiny štatutárov verejných firiem, nahráva totiž aj rôznym tetám Ankám.